

eligit materiam duram ut ferrum, et hoc per se, sed quia rubigo sequitur ferrum, et hæc non conducit, sed potius deficit ab ejus fine, non eligit illam ex primaria intentione, sed quia non invenit materiam convenientem sine tali defectu, eligit ex secundaria intentione materiam cum illo propter adjunctam durti-tem, quæ convenit suo fini; et similiter natura in corpore humano eligit materiam convenientem operationi sensuum, et sic debet esse composita ex contrariis, sed quia ex illa contrarietate sequuntur morbi et senium, et alii defectus illi sunt præter intentionem generantis, sed ex quo non invenitur materia congrua sine illis defectibus, eligit cum illis saltem ex intentione secundaria, hæc enim quia conveniunt ipsi generato ex parte materiæ, et dispositionum, quæ consequuntur illam respici possunt ex parte termini ad quem utpole convenientes ipsi rei genitæ ex necessitate materiæ, ex qua formatur, ideo possunt pertinere ad intentionem saltem secundariam, quia sunt de necessitate consecuti ad materiam electam, eligitur enim cum talibus conditionibus quia non eliguntur illæ conditiones, sed quia non recusantur, et ita aliquo modo attinguntur secundario. Et hæc etiam ratione femina dici solet aliquid occasionatum, quia est præter intentionem particularis agentis, quod intendit meliorem effectum quem potest, scilicet masculinum, quod vero sequatur deficientior, scilicet femina, est præter ejus intentionem propter indispositionem materiæ, vel virtutis activæ, ut docet S. Thomas I p. q. xcii, a. 1 ad 1 et in contra Gent. c. xciv et q. v de Verit. art. ix ad 9.

At vero respectu agentis universalis, scilicet Dei nihil horum præter intentionem, quia respicit fines universales, et ordinem totius boni

communis, ad hujus varietatem, et constructuram pertinent etiam ea, quæ respectu particularium videntur imperfecta vel defectuosa, aut monstruosa, sicut quod feminæ sint, est necessarium, propter hominum multiplicationem, et multiplex operatio et virtus naturæ apparet etiam quando erratur in disponenda materia, et eveniunt monstra; sicut multæ species rerum manifestantur ex commixtione monstruosa seminum in piscibus et in animalibus, et aliis similibus, quæ omnia non intenduntur a Deo solum propter necessitatem materiæ ad quam consequuntur illi defectus, sed propter bonum commune, quod manifestatur, et coalescit etiam ex illis rebus quæ solum ex aliquo præsupposito, et per accidens, seu per aliud habent rationem boni.

Ex quibus responderi potest ad quascunque objectiones, quæ fieri solent, ex eo quod peccata, et mala et defectus non intenduntur, id enim jam solutum est ex prædictis, et ostensum est quomodo aliqua possunt cadere sub intentione saltem secundaria, quia ex parte rei genitæ se tenent, licet ab agente particulari solum intendatur propter necessitatem materiæ, ab agente autem universali propter conducentiam ad bonum commune. Ostensum est etiam quomodo aliqua relinquuntur per accidens et permittantur, sicut corruptio respectu agentis particularis, quia tenet se ex parte termini a quo et aversio a bono Divino in peccato, quia nunquam subordinabilis est bono Divino, sub quo Divina voluntas omnia attingit. Denique, constat quomodo materia inclinatur ad corruptionem, scilicet ratione generationis, ut scilicet possit potentialitatem ad omnes formas implere. Unde materia etiam singularis, et individua considerata secundum potentialitatem communem ad omnes

formas, et ut subest agenti universali, qui eam creavit, potest intendere secundario corruptionem, quia ad bonum ejus pertinet secundario, et propter successionem formarum. Eadem vero materia, ut subest tantum uni formæ, et agenti particulari, quod illam tantum formam intendit, non respicit corruptionem nisi per accidens, et ex parte termini a quo.

QUÆSTIO III.

DE ALTERATIONE IN COMMUNI.

Post explicatam rationem generationis, et corruptionis, sequitur agere de alteratione, quæ illi maxime propinqua est, magisque deservit. Et primo, consideranda est alteratio in communi, prout comprehendit sub se simplicem motum alterationis, intensivam, et remissionem, aliosque alterationis modos, seu actiones, quæ per alterationem fiunt, ut mixtio, et condensatio, et similia. Secundo, in speciali considerabimus de istis speciebus alterationis.

Circa primum tria occurrunt consideranda. Primo, de alteratione quid sit. Secundo, ad quem terminum sit. Tertio, an sit motus continuus. De subjecto autem alterationis communis est questio, ac de cæteris accidentibus, et ideo in questione nona tractabitur a nobis.

ARTICULUS I.

Quid sit alteratio, et quotplex?

Alterationis nomen ab altero derivatur, dicitur enim quasi faciens alterum. Sicut autem dicitur in capite de differentia, aliud est esse al-

terum, aliud esse aliud. Nam *ly alterum* indicat differentiam accidentalem, *ly aliud*, substantialem. Et ita possumus nomen alterationis communissime accipere pro omni mutatione accidentali in quocunque genere accidentis, sed non loquimur in præsentii de alteratione, ita universaliter sumpta. Strictius ergo sumitur pro mutatione in qualitate, nam in quantitate, et loco, peculiare mutationes sunt, scilicet augmentatio, et motus localis: in qualitatibus autem maxime aliquid fit alterum, præsertim quando per illas ordinatur ad aliquam corruptionem, corruptio enim maxime facit alterum. Unde adhuc sumendo totum prædicamentum qualitatis, oportet distinguere, quod quædam sunt spirituales, quædam corporeæ; et quædam naturales, quædam intentionales; quædam contrarietatem habentes, quædam non. Et illæ quæ sunt spirituales, ut intentionales, vel contrarietatem non habentes, ad physicam corruptionem, vel generationem non ordinantur, et ideo licet possint latiori nomine alterationes dici, non tamen dicuntur alterationes physice; de quibus præcipue agimus in præsentii, quia ad corruptionem, et generationem non ordinantur.

Circa qualitates autem etiam contrarietatem habentes duplici vi procedi potest, vel per modum mutationis, vel per modum motus; per modum mutationis, quando proceditur a privatione ad formam, ut a non albo ad album, quæ est generatio accidentalis, et tunc non est a contrario in contrarium, licet qualitas ipsa habeat contrarium; per modum motus quando proceditur a termino positivo ad terminum positivum secundum latitudinem, et distantiam de uno ad aliud, hanc enim dari in qualitatibus manifestum est, ut ostendimus in questione

xix Physicorum, sicut calor et frigus, albedo et nigredo, et alia similia, et tunc est vera contrarietas; et similiter penes magis et minus in eadem qualitate datur positiva distantia, et latitudo a positivo in positivum, et totum hoc fit eodem subiecto sensibili manente, ergo habet omnes condiciones requisitas ad motum stricte dictum, ut distinguitur a mutatione; et de hac præcipue agimus in præsentia.

Hoc supposito, alteratio ista quæ est motus sic diffinitur ab Aristotele in hoc primo libro, textus xiii: « Quod alteratio est quando manente subiecto sensibili transmutatur in ejus passionibus, aut contrariis motibus mediis. » Ex quo aliqui sic eliciunt definitionem alterationis: *Quod alteratio est motus ad qualitatem sensibilem mediam, aut extremam*, seu ad qualitatem habentem latitudinem contrarietatis. Dicitur *motus* ad excludendas mutationes instantaneas, inter quas præcipua est ipsa generatio. Dicitur *ad qualitatem*, ad excludendum alias species motus, quæ versantur circa qualitatem, vel locum. Dicitur *qualitatem sensibilem*, ad excludendum motus, qui fiunt circa qualitates spirituales ut circa habitus, vel actus. Dicitur *mediam vel extremam*, id est, contrarietatem et latitudinem habentem ad excludendum eas qualitates, quæ contrarietatem non habent ut lux, figura et aliæ similes. Quare licet aliæ mutationes ad qualitatem, largo modo dici possint alterationes, et ad eas reducantur, proprie tamen alteratio respicit qualitates contrarias, et corruptivas, eo quod ex natura sua alteratio servit generationi, et corruptioni, ut instrumentum ejus, versaturque circa qualitates deservientes generationi, et corruptioni, quæ sunt qualitates contrariæ; et ita Aristoteles in hoc libro, lect. ii, apud D. Thomam facit hanc consequen-

tiam contra antiquos Philosophos, quod si est impossibile ex aqua fieri ignem, et ex uno elemento aliud, etiam erit impossibile ex albo fieri nigrum et similiter ex aliis qualitatibus, et sic destructa generatione destruitur alteratio, ergo alteratio ordinatur per se ad generationem. Quare recte D. Thomas in iii, dist. xv, q. ii, art. i, q. i, colligens omnes condiciones alterationis inquit: « Quod ad hoc quod alteratio requiritur ex parte alterati, quod sit res per se subsistens, aliter enim subiectum motus esse non potest, et quod sit corpus, quia solum tale movetur, et quod habeat naturam contrarietati subjectam, quia alteratio est motus inter contrarias qualitates. » Ex parte vero terminorum requiritur, quod una qualitate expulsa, alia introducat, sic enim de qualitate in qualitatem transitur.

Ex his ducitur differentia alterationis a generatione, et a reliquis motibus. Differt enim a reliquis motibus ex parte termini, quia augmentatio est ad quantitatem, motus localis ad ubi. A generatione vero substantiali differt, et ex parte termini, quia est ad substantiam, et ex parte subiecti, quia subiectum generationis est materia prima, alterationis vero subiectum sensibile, seu materia informata, et ex parte mutationis, quia generatio est instantanea, alteratio vero successiva, et ex parte termini a quo, quia generatio est a privatione, alteratio a termino positivo, et contrario. Differt denique a generatione secundum quid, quia ista non fit per motum, neque a termino positivo, sed privativo, sicut cum album fit ex non albo.

Sed objicies: Ad probandum quod alteratio non ordinatur per se ad generationem, nam productio albedinis, et aliorum colorum est vera alteratio, et non ordinatur per se ad generationem substantialem. Simi-

liter acquisitio figuræ, et illuminatio, et obscuratio sunt alterationes, nec tamen ordinantur per se ad generationem substantialem. Confirmatur, quia alias si non esset possibilis generatio substantialis, non esset possibilis alteratio, siquidem essentialiter ordinatur ad illam, consequens est falsum, ergo. Minor probatur, quia alteratio non pendet per se a mutatione substantiæ, licet pendeat a substantia ut a subiecto, ut patet in rebus incorruptibilibus, ut in celo, in corporibus beatis, et in damnatis post diem iudicii, in quibus non est possibilis generatio, et corruptio, et tamen dabitur alteratio ut in celo illuminatio, et obscuratio, addensatio, et rarefactio, quædam enim partes cœli sunt densiores, aliæ rariores, imo et contractio dari poterit, cum locutio a beatis in celo fieri non possit nisi per contractionem ipsius corporis cœlestis, ut D. Thomas admittit in ii, dist. ii, q. ii art. ii, neque enim ibi est aer, qui confringatur, quando formatur vox, neque illa formari poterit sine aliqua addensatione corporis contracti, quia pars divisa non penetrat cum alia, sed condensatur. In corporibus beatis erit respiratio, locutio, tactus, et gustus, quæ sine alteratione non fiunt. In damnatis erit calefactio, et frigeffectio, quibus cruciabantur, ergo dabitur alteratio sine ordine ad generationem. Denique, si homines essent ab æterno, non posset in eis esse generatio, ut probavimus in viii Physicor. et tamen in eis datur alteratio, quia nutrentur, et respirarent, et loquerentur, etc. ergo non omnis alteratio per se ordinatur ad generationem.

Respondetur alterationem quæ est motus, et versatur inter contraria, per se ordinari ad generationem, ut dictum. Et ad probationem in contrarium, quod attinet ad albe-

dinem, et alios colores dicimus, quod licet immediate non deserviant ad generationem tanquam dispositiones activæ illius, ordinari tamen possunt mediate, et in sua causa, eo quod isti calores causantur ex temperie primariorum qualitatum, quæ ad generationem, et corruptionem immediatus conducunt, et ideo colores ut ex talibus qualitatibus consecuti, etiam ordinantur mediate ad generationem, et in sua causa. Acquisitio autem figuræ aliquando fit mediantie alteratione, ut cum ex rarefactione, vel condensatione, vel ex alia qualitate partes ita mutantur, ut figuram amittant et mutant, et tunc talis acquisitio figuræ mediate pertinebit ad alterationem, et eo modo etiam ordinabitur ad generationem. Aliquando vero contingit mutatio figuræ per solum motum localem, ut cum per divisionem, vel conjunctionem partium per motum localem fit nova terminatio quantitatatis, et resultat nova figura, et tunc cum non sequatur ad alterationem, nec ordinabitur per se ad generationem. De illuminatione autem, et obscuratione jam diximus, non esse alterationem stricte dictam, sed largo modo, et sic non ordinatur per se ad generationem sicut alteratio, quæ est per se inter contraria physica.

Ad confirmationem negatur minor, nec enim alteratio solum requirit substantiam tanquam subiectum, sed etiam requirit mutationem substantiæ, quia est initium quoddam substantialis mutationis, eo quod substantia dependet in sui conservatione ab accidentibus ut a dispositionibus, unde remotio dispositionum est inchoatio corruptionis. Ad probationem respondetur, quod in celo non datur alteratio stricte dicta, quæ est inter contraria, illuminatio enim et obscuratio non est de se alteratio corruptiva, licet per acci-

dens in rebus inferioribus, quatenus dependet ab influentiis cœli, quæ agunt mediante luce, consequatur ex illis alteratio qualitatum corruptivarum in istis corporibus. Addensatio autem, et rarefactio in cœlis non datur, licet enim quædam partes inventiantur densiores, scilicet stellatæ, aliæ rariores, scilicet diaphanæ, tamen hoc habent ab initio suæ creationis, sicut alia accidentia propria, non autem modo acquirunt illam per alterationem.

Ad id quod adducitur de corporibus beatorum, respondetur omnia illa fieri sine motu alterationis, nam respiratio, et locutio fit per motum localem emittentis aerem, et ferientis; nec respiratio beatis necessaria erit propter cordis refrigerationem ut temperetur calor, sicut in nobis, quia corpora illa cum sint incorruptibilia, per alterationem caloris non immutantur. Ad locutionem autem sufficit aerem ferire et motu locali dividere. Quomodo autem hoc fiat in cœlo, valde difficile est apud Theologos, supposita cœli incorruptibilitate, de qua in libris de Cœlo. Quod enim ex D. Thoma affertur, de confectione cœlestis corporis in locutione beatorum, non dicit id doctor sanctus ex propria sententia, sed supposita opinione aliorum, quod in cœlo potest esse addensatio, et rarefactio, quam tamen dicit æquivoce convenire cœlo. Probabilius tamen videtur formandas esse voces in aere existente in faucibus, et ore beatorum de quibus, Psal. CXLIX: *Exaltationes Dei in gutture eorum*, nec est inconueniens quod aliquis aer inclusus in corporibus beatorum ascendat super cœlum, licet elementalissit, sicut corpora ipsa beata virtualiter continent elementa, quia mixta sunt, ille autem aer licet sit incorruptibilis sicut et alia corpora elementalia post diem iudicii, ex defectu motus cœli, poterit tamen ad-

densari, aut rarefieri per compressionem, aut dilatationem partium factam per motum localem sine alia alteratione, sicut etiam si tunc moveatur aqua, partes ejus comprimuntur sine addensatione alterativa, vel latius explicabimus infra q. vii. Formata autem voce in illo aere defertur ad auditum alterius beati per cœlum tanquam per medium secundum species intentionales, non secundum alterationem physicam, vel fractionem corporis cœlestis per sonum. Reliquæ alterationes in corporibus beatis circa passiones, et sensationes erunt solum actiones animales sensuum penes species intentionales vel actus elicitos, non autem alterationes naturales et corruptivæ, ut docet D. Thomas in iv, dist. XLIV, q. ii, art. 1, q. 1 ad iii.

De corporibus damnatis dicimus, quod patientur non per alterationem naturalem, quæ tunc omnino cessabit cessante primo alterante, quod est motus cœli, in cuius virtute alia inferiora alterant, sed alteratione intentionali per amissionem specierum, quæ tunc non cessabit, quia non dependet a motu cœli, sed a luce, et aliis qualitatibus intentionalibus, ita ignis inferni per species tangibiles maximam sensationem sui causabit in illis corporibus, de quo videatur D. Thomas in iv, distinct. XLIV, quæst. iii, art. 1, quæst. ii et iii. De homine creato ab æterno dicimus quod sicut caret generatione per tempus infinitum, ita et motu alterationis per idem tempus carere deberet, et mutatione, quæ aliqua generatione fit.

Denique objicies: Nam qualitas habet essentiam simplicem consistentem in indivisibili, ergo secundum suam essentiam non potest terminare motum, qui divisibilis est, sed mutationem, solum autem poterit terminare motum ratione

alicujus gradus secundum magis, vel minus, quod non pertinet ad alterationem, ut alteratio est, sed ut intensio, vel remissio. Antecedens autem manifestum est, quia qualitas habet speciem constantem ex genere, et differentia, quæ quolibet addito vel subtracto variatur: ergo ipsa in indivisibili consistit.

Respondetur, quod ut dicit D. Thomas I-II, quæst. iii, art. 1, qualitas seu forma potest dupliciter considerari. Uno modo secundum se; alio modo in ordine ad subjectum, non quod in re forma sit sine subjecto, sed quia est diversa consideratio formæ, vel secundum se absolute, vel comparative ad subjectum. Et primo modo species ejus, et essentia dicitur indivisibilis, secundo vero modo habet divisibilitatem, ratione cuius potest fieri per motum. Hoc autem bene intelligitur respectu intensionis, et remissionis, quæ, ut dicemus quæstione sequenti, convenit qualitatibus per comparisonem ad subjecta; respectu tamen ipsius qualitatis ut absolute, et entitative acquiritur, videtur curere difficultas proposita quomodo acquiratur per modum divisibilem forma indivisibilis in sua specie, et essentia. Respondetur ergo, quod quando ipsa species alicujus rei essentialiter importat contrarietatem et distantiam seu latitudinem respectu alterius oppositæ, tunc licet formaliter consistat in indivisibili, quatenus omnia prædicata essentialiter illi conveniunt, et in hoc modo conveniendi non potest aliquid addi vel subtrahi, comparative tamen ad oppositum terminum, latitudinem et contrarietatem fundat, et admittit transitum non solum de privatione ad aliam; cuius signum est, quia per additionem seu commixtionem unius formæ cum alia fit variatio speciei, et resultat forma aliqua intermedia vel

plures intermedia, quæ latitudinem et distantiam constituunt inter extremas. Ratione ergo hujus latitudinis, et contrarietatis inter aliquas formas, per motum divisibilem acquiri qualitas, quæ licet sit indivisibilis in ipsa formali ratione constituendi speciem, et essentiam suam absolute, comparatione tamen ad suum oppositum, habet modum acquisitionis divisibilem. Et quia ista oppositio et contrarietas exercetur inter formas per comparisonem ad subjectum, ideo adhuc respectu acquisitionis qualitatis per alterationem, salvatur dictum D. Thomæ, quod qualitas est indivisibilis secundum se absolute, divisibilis autem per comparisonem ad subjectum, prout scilicet in illo exercetur contrarietas.

Circa secundum punctum, scilicet quotuplex sit alteratio, respondetur alterationem esse motum genericum ad tres species motus alterativi, scilicet simplex alteratio, intensio, et remissio. Simplex alteratio respicit ipsam substantiam qualitatis, ut motu acquirendam, scilicet ex aliquo contrario positivo. Intensio respicit augmentum qualitatis penes majorem gradum, seu magis perfectum, remissio autem minorationem penes gradum magis imperfectum. Et hoc ideo est, quia invenitur triplex modus latitudinis, et distantie in qualitate; potest enim considerari latitudo, vel inter diversas species quantitas, vel intra eandem. Inter diversas, ut inter calorem et frigus, et alias contrarias qualitates, et sic processus ex una ad aliam fundat motum simplicis alterationis. Intra eandem autem speciem invenitur major vel minor participatio ejusdem qualitatis in subjecto, quæ diversam graduationem, et latitudinem constituit penes magis vel minus, ergo diversus motus fundatur procedendo a minori

ad majorem gradum per augmentum; et a majori ad minorem per decrementum, et primum vocatur intensio, secundum remissio.

Quod si dantur aliæ species alterationis, ut mixtio, addensatio et rarefactio, et aliæ similes, oportet advertere, quod istæ non sunt species dividentes alterationem secundum formalitatem motus, id est, secundum diversum modum latitudinis et distantiae, sed secundum specificationem desumptam ex parte termini ad quem, sicut addensatio, quia producit densitatem, et rarefactio raritatem, et mixtio qualitatem temperatam, differunt inter se, sicut etiam differt calefactio et frigeffectio, et aliæ alterationes ex parte diversorum terminorum a quibus specificantur, licet quia mixtio et addensatio et rarefactio communiores sint et specialiores habeant difficultatem, ideo specialiter de eis tractatur in hoc opere.

Dices: Cur similiter non dabitur triplex species motus in quantitate, scilicet ad quantitatem secundum se et ad augmentum ejus, et ad decrementum, et similiter in motu locali ad ubi secundum se, et ad ascensum et descensum. Si dicatur, quod ubi semper acquiritur sub aliquo modo situationis, vel recte, vel circulariter vel curve, et ideo ad ubi seorsum non datur motus, contra est, quia etiam qualitas nunquam acquiritur nisi sub aliquo gradu vel intenso, vel remisso, ergo similiter non requiritur distinctus motus ad qualitatem, et ad intensionem vel remissionem ejus. Confirmatur, quia in qualitatibus invenimus alios motus, præter tres istos, scilicet motum extensionis erga diversas partes in qualitatibus corporeis, vel erga diversa objecta in aliquibus habitibus, ergo non est ista divisio adæquata.

Respondetur esse diversam ratio-

nem de quantitate et qualitate, tum quia quantitas non habet partes contrarias inter quas fiat transitus de una ad aliam per motum, quia species ejus sunt linea, superficies, et corpus, inter quas non est contrarietas, neque motus transeundo de una ad aliam, imo omnes per se requiruntur in qualibet parte continui; tum etiam quia quantitas quando primo producit, consequitur ad materiam seu ad substantiam corpoream per modum dimanationis; quando vero præsupposita aliqua quantitate, alia pars superadditur vel tollitur jam est augmentatio vel diminutio, et sic non est locus motui ad quantitatem secundum se; tum denique, quia omnis motus physicus supponit quantitatem, cum fiat secundum contactum, et divisibilitatem, ergo supponit subjectum divisibile et tangibile, quod quantitatem importat. Similiter dicitur de ubi, quod est diversa ratio, eo quod intra idem ubi non datur latitudo, et distantia ut fiat majus vel minus in ratione loci, eo quod locus adæquatus est locato, et sic nisi locatum crescat vel decrescat, non crescit locus, augmentum, decrementum autem vel locati non pertinet per se ad motum localem, ut acquisitivus est talis ubi. Solum ergo datur latitudo et distantia inter unum et aliud ubi, seu inter diversa loca. At vero in qualitate non solum datur latitudo infer duas qualitates contrarias, sed etiam intra eandem potest crescere magis vel minus, et sic oporteret, quod datur motus intensionis et remissionis in eadem qualitate et simpliciter alterationis inter diversas.

Ad confirmationem respondetur, quod motus ille, quo extenditur qualitas aliqua per subjectum, non est motus distinctus ab aliquo ex prædictis, cum enim ista extensio fiat per multiplicationem seu pro-

ductionem similis qualitatis, non per transitum de subjecto in subjectum extensio illa qualitatis ad distinctam partem subjecti, perinde se habet, ac novæ qualitatis productio, quæ si fiat de contrario in contrarium erit alteratio, quæ est motus, si de privatione ad formam erit generatio accidentis per modum mutationis. At vero quando qualitas aliqua extenditur ad nova objecta, ut fit in habitibus invenitur diversa difficultas in attingendo unum objectum inadæquatum, quam aliud, hoc non fit per alterationem physicam et stricte dictam, de qua agimus in præsentia, sed est alteratio largo modo loquendo, quæ fit per actionem intentionalem, vel appetitivam, quatenus ex parte ipsius habitus, et non solum ex parte operantis, vel applicationis materiæ datur distincta difficultas in attingendo unum objectum, quam aliud. Et in aliquorum sententia hoc non fit secundum perfectionem ejusdem qualitatis, sed secundum additionem formalem, et agenerationem habitus partialis ad habitum præ-existentm, et tunc non est alia difficultas in extensione istius qualitatis, quam in extensione, quæ fit per diversas partes continui, utrobique enim producit nova pars qualitatis, licet extensio habituum versetur circa diversa objecta inadæquata, verbi gratia, circa diversas conclusiones intra eandem scientiam. In sententia vero S. Thomæ I-II, quæstion. II, artic. IV, quam explicavimus in Logica, quæstion. XXVII, articulo ultimo, per hanc extensionem non fit nova additio formalis per productionem novæ entitatis et qualitatis, sed est virtualis additio, quatenus eadem qualitas seu habitus sub eadem ratione formali magis explicatur et extenditur ad objectum, ad quod antea non se extendebat, quod est novum mo-

dum perfectionis acquirere, non novam entitatem, ideoque talis motus, cum non sit alteratio proprie dicta, non est mirum, quod non constituat speciem distinctam, sed reducit ad intensionem, licet non sit intensio penes magis vel minus circa idem, sed penes extensionem ejusdem circa inadæquata objecta.

ARTICULUS II.

Ad quas species qualitatis detur per se alteratio?

De hac difficultate agit Aristoteles VII Physicorum, capite tertio, ibique a pluribus disputatur, hic tamen videtur esse proprius ejus locus, ubi de alteratione ex professo agitur.

Supponendum est ergo, in prædicamento qualitatis inveniri quatuor species, seu quatuor divisiones specierum, quas in Logica quæstione XVIII explicavimus, scilicet habitum, et dispositionem, potentiam et impotentiam, passionem et passibilem qualitatem, figuram et formam, de quibus ibi videri potest, et inquirimus, quænam ex istis speciebus sint capaces terminandi primo et per se alterationem.

Deinde suppono, quod dari alterationem primo, et per se ad aliquam qualitatem, nihil aliud est, quam alterationem ita attingere aliquam qualitatem tanquam terminum, quod non mediet aliqua qualitas vel aliquis alius terminus, ad quem prius talis actio terminetur, tunc autem datur motus secundario ad aliquam qualitatem quando per aliud immediatius attackum mediate, et secundario aliud attingitur, sicut, verbi gratia, attingendo et immutando calorem, vel frigus, tanquam terminum immediatum, attingitur sanitas, vel ægritudo tanquam resultans ex temperamento frigoris, vel caloris, et sic inquiri-

mus, an omnes istæ species qualitatis, vel solum aliqua sit id, quod immediate, et per se ab alteratione attingitur, an vero solum aliqua ex his possit immediate attingi, aliæ vero secundario, et mediate, et si solum aliqua immediate terminat alterationem, quænam illa sit.

Sit unica conclusio: Alteratio Physica secundum quod de illa loquimur in præsentia solum est ad tertiam speciem qualitatis per se primo, id est, ad passionem, vel passibilem qualitatem. Et Aristoteles, citato loco VII Physicor. ubi etiam videri potest S. Thomas, et I de Generat. lect. x, et in I-II, quæst. III, articul. I ad 3. Et loquimur de alteratione physica, ut excludamus alterationem late sumptam, quæ etiam comprehendit instantaneas mutationes, et actiones spirituales, vel animales, quæ circa habitus vel actus versantur, nec ordinantur ad generationem, et circa hæc potest dari alteratio late sumpta, quæ est productio qualitatis. Et dicimus primo, et per se, quia secundario, et ex consequenti bene potest dari alteratio physica circa aliquos habitus, vel dispositiones, quæ sunt primæ speciei.

Fundamentum hujus sententiæ est duplex. Primum, quia alteratio physica ut dictum est per se, et essentialiter ordinatur ad generationem substantialem, et ad corruptionem, generatio autem substantialis, et corruptio exigit contrarietatem in dispositionibus, si quidem per contrarietatem dispositionum fit expulsio, et introductio formarum, oportet ergo quod alteratio deserviens generationi primo, et per se tendat ad qualitates contrarias, sed contrariæ qualitates contrarietate physica, primo et per se inveniuntur in tertia specie qualitatis, ut patet, tum in qualitatibus, quæ sunt primo contrariæ, ut calor et frigus, siccitas et humiditas, quæ

sunt qualitates tertiæ speciei, et similiter qualitates, quæ ex istis resultant tanquam qualitates mediæ, et contrarietatem inter se habentes, quæ omnes ad tertiam speciem pertinent; tum etiam quia qualitates istæ, quæ habent physicam contrarietatem primo et per se, faciunt transmutationem subjecti, quod maxime ex contrarietate qualitatum transmutatur, et similiter per se immutant sensum secundum contrarietatem quam inducunt, ergo per se habent inducere passionem transmutantem subjecta, vel sensum, et hoc est quod constituit tertiam speciem qualitatis, quæ idcirco dicitur passio, vel passibilis qualitas, quia vel transeunt, vel permanenter transmutat subjectum, et immutat sensum, et ut dicit S. Thomas I p. q. XCXVII, a. II, passio proprie dicta est, per quam aliquid a sua naturali dispositione removetur, ergo alteratio quæ primo et per se versatur circa qualitates physice contrarias, ut ita ordinetur ad generationem, directe solum respicit tertiam speciem qualitatis, quæ per se primo facit transmutationem in subjecto, et in sensu per passionem.

Secundum fundamentum sumitur ex Philosophi VII Physic. c. III discurrentis per omnes species qualitatis, in quibus non datur alteratio physica primo et per se. Breviter autem probatur, quia habitus, vel dispositiones aut sunt spirituales, seu vitales et pertinentes ad potentias apprehensivas, sive appetitivas, aut sunt pure corporales, ut sanitas seu pulchritudo. Si primo modo se habent non pertinent ad præsens, quia non acquiruntur per alterationem physicam, de quo loquimur in præsentia, sed per actionem spiritualem, vel animale, licet præsuppositivè aliqua alteratio primarum qualitatum etiam ad istas disposi-

tiones, seu habitus prærequiratur, in eo videlicet, in quo appetitus, vel phantasia ab aliqua dispositione organorum dependet, quæ fit per corporales qualitates. Si vero habitus et dispositio fit pure corporalis, etiam non potest primo et per se acquiri per alterationem, quia tales dispositiones important convenientiam aliquam, vel disconvenientiam ad subjectum ortam ex aliquo temperamento primarum qualitatum, sicut patet in sanitate et pulchritudine, ergo prius terminatur alteratio ad illas primas qualitates, et mediate ad sanitatem, vel pulchritudinem. Et in hoc consistit vis probationis Aristotelis in loco citato, dum dicit, quod ad habitum et dispositionem non datur per se alteratio, quia se habent ad aliquid, non autem datur motus per se primo in ad aliquid, ut probatur in III Physic. quod non est ita intelligendum quasi dispositio, et habitus consistant in relatione prædicamentali, quæ sola non potest terminare motum per se: in hoc tamen parificantur relationi prædicamentali, quia sicut relationes consequuntur ex fundamento, et ideo ad ipsum fundamentum terminatur motus per se primo, ad relationem autem consecutive, ita quia dispositiones istæ corporales resultant ex debita commensuratione, vel proportionem qualitatum, id quod primo attingitur per alterationem, erit qualitas illa ut proportionata, vel attemperata, consecutive autem ipsa dispositio conveniens, vel disconveniens.

Quod attinet ad secundam speciem qualitatis, scilicet potentia et impotentia, constat, non terminare primo et per se alterationem, non solum in potentiis spiritualibus quas non attingit physica et corporalis alteratio, sed etiam in potentiis naturalibus, tum quia non inveniuntur, in potentiis latitudinis contrarietatis

sicut nec invenitur magis, vel minus ratione sui præcise; tum quia potentia sunt principia innata, tanquam propriæ passionis ab ipsa natura dimanantes, ergo non acquiruntur per alterationem primo et per se, sed ad generationem consequuntur. De hoc tamen vide quæ dicimus quæstione, sequenti, art. I.

Denique, in quarta specie scilicet figura, et forma, non datur per se primo alteratio physica, tum quia figura non admittit latitudinem contrarietatis, sed habet se sicut numerus, quia quolibet addito, vel subtracto variatur, et sic latitudinem non habet; tum quia figura resultat ex terminatione quantitatis, et ita aliquando producitur ad ipsam quantitatis productionem in ipsa prima generatione rei, ut cum aliquis nascitur cum tali, vel figura; aliquando vero resultat ex divisione quantitatis, et tunc etiam non terminat alterationem, aliquando denique ex alteratione aliqua consequitur, ut ex nimia densitate, vel raritate, aut aliquo simili, figura ipsa mutatur, et tunc non primo, et per se terminat alterationem, sed et terminatur alteratio primo et per se ad illam qualitatem, ex qua consequitur mutatio in terminatione quantitatis.

Dices: Discursum hunc nimium probare, sequitur enim ex illo, quod ad aliquas qualitates medias, quæ resultant ex primis, non possit dari alteratio primo et per se sicut ad calorem viridem, vel rubrum et alias qualitates, quæ ex frigore et calore resultant, et tamen pertinent ad speciem qualitatis ut densitas et raritas, aliæque similia, ad quæ tamen datur per se primo alteratio.

Respondetur esse diversam rationem, quia istæ qualitates secundæ, quæ resultant ex primis etiam per se alterationem terminare possunt,

nec eodem motu attinguntur primo et per se terminato ad aliam qualitatem, et secundario ad se, sed requirunt distinctum motum præter illum, qui terminatur ad primas qualitates; tum quia aliquando fiunt sine alteratione erga illas, sicut cum aliquid dealbatur, vel denigratur non præcedente aliquo frigore vel calore; tum quia quando fiunt isti colores ex temperie primarum qualitatum, fiunt per mixtionem, sicut aliæ qualitates secundæ, in mixtione autem corrumpuntur qualitates miscibiles, et sic fit una tertia, unde necesse est, quod alteratio non sistat in qualitibus primis, ut in termino, consecutive autem resultent secundæ, sed potius, quod destituantur primæ, et tanquam ad terminum ad quem tendat alteratio ad secundam quæ est mixta ex illis, et ideo per se datur alteratio ad illam. Secus est in dispositione corporali ut in sanitate, quæ non est qualitas mixta ex corruptione, seu mixtione primarum resultans, sed ex proportionem, et commensurationem, sanitas enim calorem non corrumpit, nec frigus, sed commensurata habet.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Ad præbandum dari per se alterationem ad primam speciem qualitatis, nam quando acquiritur sanitas, vel pulchritudo, aliquo speciali motu, seu mutatione acquiritur, alia est enim mutatio de ægritudine ad sanitatem, quæ est sanatio, quam a frigore ad calorem, quæ est calefactio; invenitur etiam diversa contrarietas inter ægritudinem et sanitatem, quam inter calorem et frigus, et diversus terminus a quo et ad quem; ergo dantur omnia requisita ut dentur distincti motus, præsertim, quia illa mutatio

seu actio, quæ identificatur cum sanitate, non identificatur cum calore, et talis motus, seu mutatio, ut ad sanitatem præcise non est nisi alteratio, nec ad aliam speciem motus pertinere potest, ergo datur alteratio per se primo ad primam speciem qualitatis, saltem eo modo quo ad qualitates secundas, seu mixtas datur alteratio, licet resultent ex primis. Et confirmatur, quia in prima specie qualitatis datur proprie et per se intensio, et remissio, ergo et alteratio, siquidem intensio et remissio sunt species alterationis, ut articulo præcedenti diximus. Datur etiam in illa vera contrarietas, ut inter errorem et scientiam, vitium et virtutem, sanitatem et ægritudinem, ubi autem est contrarietas primo et per se, ibi est fundamentum motus primo et per se.

Respondetur negando, quod si diversa mutatio formaliter ad ægritudinem vel sanitatem quam ad primas qualitates, ex quarum proportionem, vel disconvenientia consurgunt; et illa contrarietas inter ægritudinem et sanitatem, et diversitas termini a quo et ad quem totum consecutive se habet, et est materialiter diversum respectu alterationis, quæ fit ad tertiam speciem. Quod deducitur ex ratione D. Thomæ I-II, quæst. LI, art. 1 ad 3, ubi inquit: « Quod alteratio primo quidem est in qualitibus tertiæ speciei, in qualitibus vero primæ speciei potest esse alteratio per posterius. » Et subdit rationem: « Quia facta alteratione secundum calidum et frigidum, sequitur animal alterari secundum sanum et ægrum. » Igitur licet attingatur sanitas, et ægritudo ex vi alicujus mutationis, quæ quidem in re est alteratio, tamen quia non attingitur ut terminus primo, et per se attackus, sed ut consecutus, siquidem semper debet fieri mediante aliqua alteratione caloris, aut fri-

goris, aut alterius primæ qualitatis, ideo mutatio ista prout tangit sanitatem, et identificatur cum illa non est primo et per se alteratio physica, nec sanitas per se immediate attacka, sed consecutive, et ideo potius ex ipso argumento sequitur, quod non detur alteratio primo et per se ad istas dispositiones, sed consecutive. Secus est de qualitibus mediis ejusdem tertiæ speciei, quæ ex mixtione primarum qualitatum resultant, et ita exigunt distinctum motum terminatum ad ipsas qualitates medias, et corruptentem ac miscentem primas, quod non contingit in acquisitione sanitatis, vel dictum est.

Ad confirmationem respondetur intensionem et remissionem physicam, et corporalem esse species alterationis physice et corporalis, sic tamen non inveniri in habitibus, et actibus spiritualibus; unde nec in illis datur alteratio physica, de qua in præsentem loquimur, et similiter contrarietas, quæ datur, non est contrarietas physica seu corporea, sed communiter dicta et quæ ad generationem et corruptionem non ordinatur.

Secundo arguitur: Nam in secunda specie, quæ est potentia et impotentia, potest dari vera alteratio, nam potentia potest debilitari, et impotens reddi per aliquam novam transmutationem, sicut visus, qui est acutus et vigorosus in juvene, potest fieri debilis in sene, et ingenium etiam potest hebetari, et impotens reddi ex aliquo accidenti, istæ autem transmutationes non possunt pertinere ad aliam speciem motus, quam ad alterationem, ergo alteratio potest versari primo et per se circa potentiam, et impotentiam.

Respondetur quod potentia quæ semel dimanavit a natura tanquam a proprio subjecto non potest tolli vel per impotentiam oppositam

vel per extrinsecum impedimentum. Primo modo non potest accidere, permanente una et eadem natura in eodem statu, nec enim potest ab eadem natura, modo dimanare potentia, modo impotentia sicut ab homine risibilitas, et irrisibilitas. Quod si pro diversis statibus dimanaret ab eadem natura, modo potentia, modo impotentia, sicut diversæ passionem solent convenire pro diversis statibus, adhuc tamen non terminarent alterationem primo et per se, sed nova dimanationem resultarent. Si vero impotentia consistat in extrinseco impedimento ejusdem potentie, tunc alteratio versabitur circa illud extrinsecum impedimentum non circa ipsam potentiam; extrinsecum enim impedimentum pertinet ad qualitatem aliquam tertiæ speciei, per quam ipsa dispositio debita organi ita alteratur, quod potentia quæ a dispositione organi dependet, non potest stante tali indispositione, debite operari, et hac ratione visus acutus redditur debilis, et ingenium visus impeditur ex aliqua intemperie dispositionum; et similiter imaginativa vel phantasia redditur indisposita ad subministrandum intellectui, quod pertinet ad ingenium, et ad istas qualitates dispositivas potest per se dari alteratio.

ARTICULUS III.

Utrum alteratio sit unus motus, et continuus?

Unitas alterationis potest considerari, vel in ratione mutationis, quatenus unum terminum destruit et alium producit, vel in ratione motus, qui utramque mutationem includit, quomodo videlicet sit unus motus vel una aut plures mutationes. Continuitas autem potest tripliciter considerari in alteratione.

Uno modo ratione subjecti in quo est, quod scilicet per partes continuas alicujus subjecti diffundatur qualitas. Secundo, ratione temporis, quod scilicet sine ulla interruptione durationis continuetur alteratio. Tertio, ex parte formæ, quod videlicet forma non solum introducatur in instanti, et indivisibiliter tota, sed aliquid illius continuative in tempore, et aliquid in instanti.

DICO ERGO PRIMO: Alteratio in ratione motus est unus, includit vero duas mutationes, alteram corruptivam termini a quo, alteram quæ est acquisitiva termini ad quem. Quod istæ duæ immutationes dentur, constat ex his quæ supra diximus agendo de generatione, et corruptione, quæ duplicem istam mutationem important, et in q. xiv Physicor. art. II, ubi ostendimus has mutationes esse necessarias ad motum, quia in illo fit transitus de quodam in quiddam et consequenter acquirendo unum et corrumendo aliud. Quod vero motus sit unus patet, quia est unus transitus et via de subjecto in subjectum, id est, de termino positivo in terminum positivum, inter quos invenitur latitudo et distantia vel contrarietas, hæc autem est una quando solum sunt duo termini inter quos exercetur, sic autem invenitur in alteratione cum sit transitus de uno contrario in aliud contrarium, ergo datur unus motus. Et eadem ratione est una actio, quia est unum agens, et unum passum, et consequenter una processio causalitatis.

Sed dices: Cur similiter generatio substantialis, et corruptio, quæ sunt duæ mutationes non facient unum motum, sicut in qualitatibus? Respondetur quod etiam mutationes, non efficiunt motum, nisi inter ipsos terminos positivos fundetur aliqua distantia positiva vel contra-

rietas vincenda, et non solum esse vel non esse mutandum. Cujus ratio est, quia in mutatione, ut præcisa mutatio est, solum intenditur acquisitio alicujus esse de novo, et consequenter ex parte termini a quo solum per se petit non esse, seu privationem. Si vero hæc privatio sit conjuncta alicui formæ positivæ, id erit per accidens ad talem mutationem, quatenus scilicet illa privatio invenitur conjuncta ad aliquam formam. At vero in motu non solum intenditur acquirere esse de novo, sed distantiam vincere inter terminos inter quos versatur, et hi debent esse positivi, nam inter privativum et positivum non datur latitudo, quia sine medio opponuntur tanquam esse et non esse, et si aliquid invenitur de medio, est ratione alicujus positivi præsuppositi: contraria autem habent medium per quod positive distant, et opponuntur. Unde cum inter formas substantiales, non attendatur aliqua latitudo contrarietatis, sicut invenitur in qualitatibus eo quod ex participatione formarum substantialium, tanquam ex extremis non participatur, nec contemperatur aliquid medium, neque in una et eadem forma invenitur magis vel minus, ideo non invenitur distantia, et contrarietas inter formas substantiales fundans motum, sicut inter qualitates.

Secundo, instabis contra conclusionem: Nam sequitur ex illa, intensio et remissio non sint duo motus cum tamen in articulo primo dixerimus illas esse duas species motus. Sequela probatur, nam quando est motus a calore ut uno ad calorem ut speciem, ibi est intensio caloris, qui acquiritur et remissio frigiditatis quæ deperditur, tantum enim deperditur de frigiditate quantum acquiritur de calore, ergo illa frigiditatis mutatio est remissio, et

tamen est unicuique motus, siquidem est tantum una via, et unus terminus acquisitus, et unus deperditus, alioquin quoties intenditur qualitas essent duo motus, altera minori calore ad majorem, alter remissius frigiditatis a majori ad minorem.

Respondetur intensioem et remissionem secundum se esse motus distinctos sicut accretionem et decretionem; ascensum et descensum, et tunc sunt contrarii quando versantur circa eandem formam, v. g. intendendo aut remittendo calorem. Quando autem versantur circa diversas formas, v. g. intendendo calorem, et remittendo frigus, vel habebunt se disparate illi motus, si formæ ipsæ ordinem et connexionem inter se non habeant, vel coordinate se habebunt si formæ ipsæ consecutive se habeant, ita ut una remittat vel expellat aliam. Cæterum quando invenitur motus intensioem corrumpens frigiditatem, vel attenuans, non est per se motus remissionis, quia non est per se minoratio, sed ex consequenti quatenus est corruptio frigoris inventi in subjecto. Quia tamen hoc per accidens est respectu intentionis caloris, ideo ille motus non denominatur remissio, nec fit per modum mutationis corrumpentis aliquid de frigore ex consequenti, et per accidens, cum intendatur calor; motus autem non sumit speciem suam, neque constituitur in ratione motus penes id quod est per accidens et ex consequenti, sed penes id quod est per se, et ex parte termini ad quem se tenet, non ex parte termini a quo tantum. Et ideo quando intenditur calor licet detur remissio frigoris, non tamen est motus remissionis, quia illa minoratio frigoris præcise se tenet ex parte termini a quo, ut terminus mutatus et destructus, et consecutively se habens ad acquisitionem calo-

ris, non ut motus per se minorativus, cujus terminus ad quem sit minoratio frigoris, et ideo non est per se motus remissionis, sed mutatio destructiva frigoris non per se minorativa, et temperativa illius. Potest autem dari aliquando intensio sine remissione oppositi, ut in intensioem lucis quæ jam supponit tenebras expulsas, et in intensioem charitatis, quæ supponit peccatum expulsum per sui primam introductionem, unde non semper intensio est conjuncta remissioni etiam per modum mutationis, et per accidens factæ.

De continuitate alterationis.

DICO SECUNDO: Alteratio quæ vere est motus, est continuus, ut opponitur discreto si attendamus ad continuitatem, quæ fit per extensionem qualitatis in partibus continui, sive quæ fit penes durationem temporis, sive quæ fit per intensioem formæ. Et dicimus ut opponitur motui discreto, quia si sumamus continuum ut dicitur rationem perpetui et non cessantis, sic alteratio non est continua, sed finitur, et interruptitur sæpissime. Itaque licet qualitas possit produci in instanti, ut quando fit ultima dispositio, tamen quando fit per verum motum, neque fit in instanti, neque per multas instantaneas actiones, ita quod inter instans, et instans nihil producat de qualitate, sed solum disponatur, ut in instanti fiat productio, ut aliqui sæpissime. Sed oppositum tenetur communiter, ut videri potest apud M. Bannez, super primum librum de Generatione, q. vi de alteratione, et Cursum Carmelitatum, disput. II de alteratione, q. x, Conimbricenses et alios.

Duo ergo nobis probanda sunt. Primum, quod alteratio non potest

fieri in instanti, sed habet successio-
nem in duratione temporis. Secun-
dum, quod in extensione vel inten-
sione qualitatis non solum in ins-
tantibus, sed etiam in tempore in-
termedio inter instans et instans
prodeitur aliquid qualitatis, et non
cessat actio alterativa.

Primum probatum est a nobis,
q. xxi Phys. a. ii, quia motus suc-
cessivus non habet esse in instanti,
quia hoc ipso quod successivus
non est indivisibilis, omnis enim
successio dicit partem post partem,
ergo dicit divisibilitatem, ergo non
coexistit, nec mensuratur instantanea
duratione. Deinde, deducitur ex doctrina
D. Thomæ I p. q. lxxiii, a. iii, ut etiam
ibi adduximus, quia non potest stare,
quod subiectum aliquid toto tempore
quiescat sub una forma, et in ultimo
instanti illius temporis sit sub alia
forma quasi mutatum ad illam in facto
esse, ergo motus nunquam potest
perficere in unico instanti, ita quod
ante illud instans nihil sit motus et
terminus motus, seu mutatum esse;
quia non potest dari mutatum esse
nisi præcedat aliquid moveri, id est,
aliqua tendentia ad illam formam
acquirendam et oppositam expellendam,
ut autem quiescat toto tempore
ante, oportet quod ita sit sub una
forma, quod non sit in via corruptionis
ad eam, nec tendentia ad aliam,
sed ita se habeat nunc sicut ante;
ergo non potest stare, quod in ultimo
instanti aliquid sit mutatum, et toto
tempore non præcedat moveri, sed
quiescere. Quod etiam in instantaneis
mutationibus, si ordine et modo naturæ
fiant apparet, præcedit enim aliquid
motus, sive per modum dispositionis,
sive per modum applicationis, sicut patet
in generatione substantiali, et in illuminatione;
nam generatio substantialis fit
dependenter ab alteratione præcedenti,
quæ est motus; et similiter

luminosum non illuminat naturaliter
in hoc spatio, ubi ante non illuminabat,
nisi quia hic de novo producit, vel quia
hic de novo adducitur; si de novo adducitur,
præcedit motus localis, si de novo
producit per generationem naturalem,
ut si fiat ignis, præcedit alteratio,
et ita naturali modo nunquam ponitur
aliquid sub nova forma etiam in
instanti, nisi præcedat aliquis motus.
Si autem virtute Divina aliquid producat,
vel creetur subito, sine aliqua dispositione
vel motu præcedenti, hoc non pertinet
ad naturalem modum operandi, de quo
loquimur in præsentibus, sic etiam non
est mirum, quod corpus Christi ponatur
sub speciebus panis in aliquo instanti,
cum ante nullus esset motus ad illud,
quia hoc fit supernaturali virtute naturali
non modo. Et hac ratione probat D. Thomas
loco citato Angelum non posse moveri
in instanti quiescendo toto tempore
antecedente in alio loco. Si autem
Angelus existit in alio loco per totum
et integrum instans, sine ullo tempore,
vel motu quiescendo, oportet quod aliud
sit instans existentia in uno loco, et aliud
existentia in alio, ita quod uno loco
quiescat non toto tempore, sed toto
instanti, et in alio instanti sit in alio
loco; sed tunc desitio unius loci, quæ
est in instanti, et per ultimum esse
inceptio alterius, quæ est in alio
instanti, non mensuratur unico instanti,
sed duobus, et ita motus ille discretus
non est in instanti, sed in instantibus.
Unde nunquam verificatur motus, etiam discretus
in unico instanti.

Secundum in hac conclusione probandum
est, quod si detur motus continuus
continuitate se tenet ex parte formæ
in hoc sensu, quod si aliquid formæ
producit in instanti, aliquid etiam
illius acquiritur in tempore, et non
cessat actio,

et continuatio formæ inter instans
et instans; et sic negatur ab aliquibus
ista pars. Deducitur tamen ex D. Thomæ
in ii, dist. v, q. iii, art. i, ubi probat
dispositiones ad generationem substantialem
præcedere tempore introductionem
formæ, quia alteratio est motus
continuus, et ideo principium ejus
et medium præcedunt introductionem
formæ: ergo alteratio datur in tempore,
et non est discreta per instantia.
Eandem continuitatem alterationis
per tempus medium inter duo instantia
ponit sanctus doctor in quodl. vi, art. ix,
et videri etiam potest in primo de Gener.
lect. xxiv, circa textum lxxxiv et v Phys.
lect. vii et sumitur ex Philosopho in eodem
v Physic. tex. xxxix, ubi dicit: « Quod
continuus omnis motus est, et simpliciter
quidem unum, et continuum esse necesse
est. »

Ratio autem est, quia vel inter
duo instantia continuatur aliquis motus,
ita quod non cessat actio, neque quiescit,
vel cessat inter instans et instans
omnis motus, et actio productiva
qualitatis. Si primum, ergo ille motus,
et fluxus inter instans et instans non
potest intelligi sine aliqua forma
fluente, quæ in instanti quidem
habeat mutatum esse, seu in facto
esse fiat, in tempore autem seu motu
sit in fieri et moveri, quia motus non
est præter res ad quas est motus, et sic
si realiter datur motus inter instans
et instans, realiter datur forma, cum
qua identificatur tanquam cum termino
fluente et successive tansente de non
esse ad esse. Si secundum dicatur,
est impossibile, quia si in hoc instanti
datur qualitas producta, et immediate
post cessat motus, et in sequenti
instanti datur aliquid productum,
illud non erit acquisitum per motum,
nec per alterationem quæ est motus,
sed alia actione distincta a successione
et motu, quæ

non apparet quæ sit. Deinde, quia
inter instans et instans agens est
debitè applicatum ad agendum,
et passum capax ad recipiendum,
et non impeditum, non minus, quam
in sequenti instanti quia ut supponimus,
nec passum est mutatum inter instans
et instans a sua dispositione, neque
agens a sua activitate, quomodo ergo
suspenditur ab agendo inter instans
et instans? Denique, in motu locali
non cessat aliquis moveri inter instans
et instans, quia paulatim de uno loco
ad alium instantia ponit sanctus doctor
per medium, et vincitur distantia
inter duo loca, ergo similiter
distantia et contrarietas qualitatum
et intensio ejus vicini debet per
successionem et continuationem motus
producendo aliquid inter instans
et instans.

Nec potest dici, quod inter instans
et instans agens producit aliquid,
sed non formam, v. g. calorem,
sed dispositionem aliquam ad calorem,
v. g. raritatem vel quid simile.
Sed contra, nam præterquam quod
ad calorem non datur dispositio,
cum ipsa sit prima qualitas, adhuc
hoc dato idem argumentum fit de
illa dispositione, nam vel est qualitas,
vel non: si non est qualitas non est
assignabile quid sit et ad quod
prædicamentum pertineat, vel si est
modus ejusdem qualitatis, quis
modus sit præter intensionem, et
remissionem, isti enim si producantur
in tempore jam motus intensionis
erit continuus. Si autem illa dispositio
est qualitas, verbi gratia, raritas,
ergo jam aliqua qualitas producit
inter instans et instans et consequenter
eadem ratio erit de ipso calore.

Dices: Licet in intensione qualitatis
motus sit continuus et producat
aliquid inter instans et instans,
tamen quando alteratio est de una
qualitate ad aliam, v. g. inter album
et nigrum, quid qualitatis

producitur inter instans et instans? Cum qualitas media non producat divisibiliter, sed indivisibiliter, est enim species vera qualitatis habens esse indivisibile, et terminans mutatum esse. Respondetur quod cum transitur de albo ad nigrum per mediam qualitatem, v. g. per pallidum, tunc inter instans et instans fit pallidum imperfecte, quatenus incipit albo deflorescere et deficere a perfectione sua, et est albo in corrumpi, quod est pallidum in fieri, et hoc fit inter instans et instans, quia habet latitudinem illa corruptio albedinis, et acquisitio palloris, et ita secundum aliquid latitudinis fit in tempore, et in facto esse consummatur in aliquo instanti.

De indivisibilibus alterationis.

Cum continuum constet ex partibus connexis, quæ utique aliquibus indivisibilibus continuantur, oportet explicare, quomodo in qualitativibus, et alteratione successiva dantur ista indivisibilia. Respondetur quod juxta diversos modos indivisibilitatis in qualitate debent considerari ejus indivisibilia. Est enim invenire divisibilitatem extensionis ratione subjecti quantitatis, et divisibilitatem motus ratione successione, et denique divisibilitatem formæ penes magis et minus in intensione et remissione. Quantum ad primum, sicut accidentia habent extensionem quantitativam mediante quantitate, quæ afficit substantiam, et extendit eam et accidentia quæ in ea sunt, sic mediante quantitate redditur qualitas extensa, et divisibilis, et consequenter mediante ipsa habebit etiam indivisibilia continuantia talem divisibilitatem quantitativam. Et sicut substantia non habet divisibilitatem, nec indivisibilia, et nisi me-

diant quantitate, ut probatum est in ix Physicor. quæst. xx, et in quæst. xix Logicæ, ita neque qualitas, et alia accidentia materialiter extensa habent indivisibilia hujus extensionis nisi mediante quantitate, est enim eadem ratio de ipsis et de substantia quoad hoc.

Quoad secundum dicimus, quod in alteratione quatenus motus est dantur indivisibilia sicut in aliis motibus, scilicet quod indivisibilia sunt ipsa mutata esse in successione qualitatis quæ terminant vel continent ipsam successionem motus, sicut explicavimus, quæstione vigesima Physicor. articulo primo, hoc autem mutatum esse, ut sumitur ex D. Thoma i part. quæst. lxxv, articulo iii, explicatur per hoc, quod mobile non sit in eadem dispositione in quolibet instanti illius temporis in quo movetur. Et sic quatenus illa dispositio est in fieri, dicitur esse in moveri, quatenus terminative est in facto esse, dicitur mutatum, et tunc est alia dispositio, et ita sive hoc mutatum esse consistat in aliquo indivisibili in quo finitur et terminatur, sive in aliquo alio modo, vel ratione, tamen illud constituit formaliter mutatum esse, quod constituit mobile in alia atque alia dispositione terminative, et in facto esse, ita quod omnes partes, quæ sunt in fieri per tempus, sint in instanti in facto esse, et ex illo facto esse sequatur aliud fieri alterius partis quæ in facto esse sit in alio instanti, usque ad ultimum in quo sistit. Qualitas ergo sic induens diversa mutata esse, constituit diversa indivisibilia successiva motus alterationis.

Quoad tertium, scilicet, de indivisibilibus ipsius qualitatis seu formæ quæ acquiritur per alterationem, potest esse difficultas vel intra eandem qualitatem quando intenditur vel remittitur, an ista latitudo

intensionis, vel remissionis quæ divisibilis est, aliquibus indivisibilibus partes suas debeat continuare, et copulare. Et de hoc pertinet ad sequentem quæstionem, ubi de intensione, et remissione qualitatum agemus. Potest etiam esse difficultas, utrum in ipsa latitudine seu distantia, quæ invenitur inter duas contrarias qualitates per quam fit transitus de una ad aliam (ut inter album et nigrum ponitur pallidum, viride, cæruleum, etc.) an etiam ponenda sint indivisibilia, quibus ista latitudo et distantia, quæ divisibilis est coagmententur. Sed tamen in hoc non apparet ratio aliqua constituendi indivisibilia, quia istæ species non sunt continuæ inter se, nec habent partes ejusdem rationis quæ indigeant copulari diversis indivisibilibus, sunt enim diversi colores, vel aliæ qualitates mediæ; inter speciem coloris, datur latitudo de colore imperfecto et inchoato, ad alium colorem medium perfectum, et de illo ad alium usque ad extremum, cum corruptione prioris, qui expellitur, et tunc non acquiritur aliquod indivisibile copulativum partium, sed species quedam determinata, et certa, quæ tamen quia media est et imperfecta, viam parat et transitum ad aliam, quæ ex temperatura, et medietate alterius consurgit, ideoque latitudinem facit motu vincendam, non indivisibilibus copulandam.

Solvuntur argumenta.

Primo objicies contra continuitatem alterationis: Motus alterationis in intensione, non potest esse continuus, ergo falsa est conclusio, quæ loquitur de omni alteratione. Antecedens probatur, nam id quod producitur per talem motum est aliquis modus majoris ac minoris radica-

tionis in subjecto, tales autem modi sunt indivisibiles in se, ut sequenti quæstione probabitur, ergo non possunt terminare motum, quia ad illum terminandum requiritur aliqua divisibilitas, et latitudo in termino, ita ut parti motus correspondeat pars termini et indivisibili motus indivisibile termini. Confirmatur, quia qualibet pars motus vere, et proprie aliquid producit, ergo oportet quod in ipso termino motus aliquid cuilibet parti motus correspondeat, et ita habeat partes priores, et posteriores, ergo si quilibet gradus aliquid indivisibile est, saltem formaliter totus produceretur per primam partem motus, et si nihil relinqueretur alteri parti, seu medietati quod produceret.

Respondetur non repugnare quod partes terminentur ad aliquid indivisibile, quatenus est partium terminus, sicut partes lineæ terminantur indivisibili, et similiter in motu omnes partes motus terminantur ipso mutato esse eo quod omnes partes motus se habent in fieri respectu illius; imo omnis terminus debet esse indivisibilis, et terminare partes divisibiles, non quod cuilibet sigillatim inhereat, et adæquate, sed inadæquate alicui indesignate, ut diximus in q. xx Phys. a. iii, et ita licet non adæquetur illis informative, adæquatur tamen terminative, quia omnium illarum terminus est. Sic ergo in qualitate quando intenditur, acquiritur gradus aliquis, seu terminus per motum, qui licet in se sit indivisibilis, utpote terminus, virtualiter tamen divisibilitatem dicit secundum quod partes præsupponit, et illarum terminus est; et sic non requiritur divisibilitas in termino secundum se et formaliter, sed ratione partium, quas terminat et quas successive oportet acquiri per motum.

Ad confirmationem respondetur,

quod quælibet pars motus producit aliquid, nempe illud mutatum esse, non tamen quælibet pars motus producit illud adæquate, licet enim terminus ille indivisibilis sit in se, est tamen terminativum plurium, quæ sub illo stare possunt, et illud respiciunt ut factum esse suum: quod si haberet partes priores et posteriores, non esset terminus earum, sed compar. Nec prima pars motus producit totum indivisibile, seu mutatum esse, tum quia ibi non datur prima pars motus, ubi omnes sunt indesignate, et confusæ; tum quia illa medietas producit terminum inadæquate, id est, ut partialiter fieri illius, non integrum fit ejus.

Secundo arguitur: Quia in alteratione, et intensione non est unus terminus tantum, sed plures qui continua ipsa actione acquiruntur, ergo non potest esse unus motus quia non est unus terminus a quo sumatur unitas. Antecedens patet, quia dum continuatur motus alterationis plures termini producantur, v. g. plures gradus in intensione, vel plures qualitates mediæ in alteratione de una specie ad aliam, ergo terminus non est unus, et consequenter neque motus, sic nec erit continuus. Confirmatur, quia si alteratio esset motus continuus, et duraret, v. g. per horam in fine horæ esset infinita qualitas producta, quia sunt infinita instantia, et consequenter infinita mutata esse, ergo si sit intensio per totam illam horam, attinguntur illa infinita, quorum quodlibet auget intensionem, et gradum, et consequenter in fine horæ qualitas reddetur infinita.

Respondetur quod in alteratione continua datur unus terminus adæquatus, licet plures inadæquati, habet autem unitatem terminus adæquatus ratione ultimi, in quo sistit motus, et ad quem cæteri ordinantur, sicut in motu locali, quando

plura loca attinguntur usque ad ultimum, ab illo ultimo sumitur unitas continuata talis motus, et ideo simpliciter est unus, quia simpliciter terminatur in uno, ut latius diximus q. XIX Physicor. Itaque in quolibet instanti potest acquiri diversus locus inadæquatus, inler instans autem et instans fit transitus de loco ad locum, et tunc dicitur esse in loco quasi in mutari, non mutato esse, de quo ibi latius diximus. Ad confirmationem respondetur in primis argumentum illud procedere, etiam si alteratio fit motus discretus, sicut intra unam horam sunt infinitæ partes divisibiles ita sunt infinita instantia indivisibilia eodem modo, quo partes infinitæ, et ideo licet inter instans non sit motus, neque actio, eadem manet difficultas quomodo in infinitis instantibus, quæ includuntur intra horam fiat intensio illa qualitatis, et non sint infinita. Respondetur ergo, quod infinita illa instantium, et partium infinitarum, quæ in quolibet continuo includuntur, est infinitas in potentia, et non actu, quia est infinitas, quæ includitur, et consumitur in partibus aliquotis, et finitis, et ideo est aliquid finitum in actu, et solum infinitum in potentia, ut latius ostendimus in quæst. xv et xx Physic. Itaque ut sit infinitum in actu oportet, quod constet partibus infinitis aliquotis, quia debent esse æquales unum tertio, et non communicantes inter se; illæ autem partes infinitæ sunt proportionales, et indesignate, et inter se communicantes, ut locis citatis explicavimus, et eodem modo se habent instantia, seu indivisibilia, quæ cum partibus ipsis et ad earum modum multiplicentur in continuo, unde solum ex illis resultat infinitum in potentia, hoc est, quia potest designari ex quacunque parte in infinitum divisibilitas totius, et sic ex eo, quod tota hora duret intensio,

solum sequitur, quod qualitas habebit infinitas partes in potentia, et similiter indivisibilia, finitas autem in actu, utpote inclusas intra terminos finitos unius horæ.

Tertio arguitur: Quia si alteratio est motus continuus non poterit incipere per primum esse, sed per ultimum non esse, sicut alii motus, hoc autem est impossibile, ergo. Minor probatur, quia si incipit per ultimum non esse, est verum dicere nunc agens non alterat, immediate post alterabit, in illo ergo nunc, vel agens est debite applicatum passo, et tunc non est ratio, quare non agat post illa applicatione, vel non est debite applicatum, et tunc nec immediate post agat, quia immediate post non potest compleri tota applicatio, quia divisibilis est, cum fiat per motum et in parte divisibili, et sic immediate post non erit totaliter applicatum in facto esse, ergo neque sequetur actio. Similiter etiam est inconueniens quod qualitas quæ est res permanens non incipiat per primum esse, præsertim cum sit dispositio determinata, et in illa assignari debet minimum, et consequenter aliquid certum et determinatum, atque adeo debet incipere per primum esse. Denique confirmatur, quia hæc videtur esse mens Aristotelis VIII Physicor. tex. XXIII, ubi inquit: « Quod dicere alterari continuum, est rebus perspicuis ad versari, » et subdit: « Quod alteratio non fit per partes sicut congelatio, sed subito sicut cavatio lapidis ab ultima gutta; » quam constat non esse motum continuum. Et idem affirmat S. Thomas super eundem locum lectione v et vi Physicor. lection. v et i contra Gent. cap. XLIX, et in aliis locis.

Respondetur quod sine dubio alteratio sicut et alii motus, et qualitas per eam producta incipit per ultimum non esse. Et ad probationem

dicitur, quod sive applicatio agentis ad motum fiat in instanti sive non, tamen applicatum esse de facto, pertinet ad mutatum esse, et est in instanti, in illo tamen non incipit intrinsece, atque ita non bene sequitur agens est applicatum de facto in hoc instanti, ergo in hoc instanti intrinsece est actio seu motus, non enim sequitur, quod actio sit in hoc instanti intrinsece, nisi actio ipsa instantanea sit, sed sufficit quod incipiat extrinsece, quia immediate post erit. Quare non est necesse quod motus sequatur ipsum applicatum esse, nisi juxta naturam suam, ita quod si aliquid est applicatum in instanti, motus non dabitur in instanti intrinsece, sed immediate post, et ita in illo instanti incipiet extrinsece sicut grave cum generatur sursum in eodem instanti incipit moveri non intrinsece, sed extrinsece. De facto tamen non datur primum applicatum esse, sicut nec primum mutatum esse in motu, applicatio enim per motum fit. Quod vero dicitur qualitatem esse rem permanentem, et ita debere incipere per primum esse, distingo; est res permanens quando est in facto esse determinate, concedo; quando est in fluxu et fieri, nego: vel secundo est res permanens incipiens modo permanenti, nego; incipiens modo fluenti, et successivo, ad modum motus, transeat, et nunc accommodatur ipsi modo fieri qui est per motum, non modo proprio essendi quem habet in facto esse: qualitas tamen quæ est dispositio ad formam substantialem sub statu illo dispositionis, debet dicere aliquid determinatum, præsertim loquendo de dispositione ultima, nam aliæ latitudinem, et indivisibilitatem habere possunt, et ita illa incipiet in instanti, et non per modum motus.

Ad confirmationem respondetur Aristotelem et D. Thomam in citatis

locis solum intendere contra aliquos antiquos Philosophos, qui ponebant omnia semper moveri, et nunquam quiescere, quod alteratio non est motus continuus, id est, non perpetuo durare, non tamen quod quamdiu durat sit discretus; quando vero dicit quod alteratio non fit per partes, sed subito, intelligitur de alteratione pro ultimo effectu, et dispositione, non absolute, et secundum se.

QUÆSTIO IV.

DE INTENSIONE, ET REMISSIONE.

ARTICULUS I.

Quid sit intensio et remissio, et in quibus formis inveniatur?

Generaliter loquendo omne augmentum, vel decrementum dicitur quantitas, in quacunque re contingat, eo quod id quod nobis sensibilius, et manifestius est in augmentis rerum, est quantitas. Tripliciter autem potest inveniri ratio ista quantitatis in qualitatibus, vel formis. Uno modo per extensionem in subjecto, et hoc solum convenit qualitatibus, quæ inhaerent in subjecto habente partes quantitativas, sicut cum albedo diffunditur per aliquod subjectum, et crescit in illo, quia est in pluribus subjectis, et hoc modo dicitur qualitas magna, seu quanta per accidens quantitate subjecti. Alio modo attribuitur quantitas, seu magnitudo qualitati ex parte objecti, circa quod versatur, sicut convenit habitibus intellectus vel voluntatis, qui versantur circa aliqua objecta, et aliquando plura, aliquando pauciora comprehendunt, et secundum hoc dicuntur extendi, vel augeri in ordine ad objecta: et hæc

vocatur extensio virtualis, seu quantitas virtutis, eo quod magna virtus dicitur per ordinem ad objectum, seu pondus quod ferre potest. Tertio modo dicitur quantitas, seu magnitudo qualitatis secundum participationem majoris perfectionis penes magis et minus, et hoc pertinet ad intensionem, et remissionem, de quo videri potest S. Thomas, q. 1 de Verit. artic. xi ad 10.

De hac ergo intensione duo supponimus in præsentis articulo, et alterum quod difficilins est disputatum. Primo supponimus, dari tale incrementum intensionis, et decrementum remissionis, quod pertinet ad quæstionem an est. Hoc autem constat ex ipsa experientia; nam videmus qualitates crescere, aut decrescere penes magis aut minus, quod non potest reduci ad alias duas extensiones, seu magnitudines dictas, nam videmus calorem, vel albedinem, aut lucem aliquando esse perfectiorem et majorem, non quia plures partes subjecti occupet, sed in eisdem, nec quia subjectum sit densius vel rarius, siquidem in eodem aere lux solis est perfectior quam lunæ, stante eadem raritate aeris, et ita hoc augmentum non pertinet ad quantitatem extensionis formalis; similiter neque pertinet ad extensionem virtuales, quia lux et calor et similes qualitates non habent diversa objecta circa quæ versantur, sed subjecta quæ informant. Relinquitur ergo, quod sit quantitas, et augmentum intensionis penes magis et minus.

Secundo, supponimus definitionem intensionis quod pertinet ad quæstionem quid est. Definiri autem potest intensio, quod est *motus ab imperfectiori esse sive statu ejusdem qualitatis ad perfectiorem eodem subjecto sensibili manente*. Remissio vero e contra a *perfectiori ad imperfectiorem*. Ita tradit M. Ba-

nez q. ii de alterat. et dicitur *ab imperfectiori esse vel statu*, ut definitio abstrahat ab omni opinione, an fiat intensio penes diversos gradus, vel diversos modos, vel diversam participationem in esse, de quibus postea dicemus. Dicitur autem *motus*, quod est genus ad alterationem, et consequenter ad intensionem, sed quia non omnis intensio fit per alterationem proprie dictam, ut in spiritualibus qualitatibus, ideo utimur generali nomine motus, et excluditur etiam per hoc acquisitio novi status in aliqua qualitate, vel forma non per motum, sed per aliquam elevationem, vel modum operandi diversum, sicut charitas, quæ est in via mutat statum in patria, non per majorem intensionem et motum, sed per novam apprehensionem objecti clare visi. Denique, significatur distinctio intensionis a simplici alteratione per hoc, quod sit ejusdem qualitatis ad perfectiorem statum seu esse, quia alteratio simplex producit ipsam qualitatem primo et per se, et non autem solum perfectiorem statum, vel esse illius.

Inquirimus autem, quænam formæ sint capaces hujus incrementi, et magnitudinis penes magis et minus, quæ est intensio et remissio? Et hæc difficultas per aliquas conclusiones resolvenda est.

Dico PRIMO: Substantia est incapax augmenti intensionis, et similiter quantitas et relatio. Sententia est expressa Philosophi et sequuntur communiter omnes ejus interpretes, nam in cap. de substantia, ponitur inter proprietates ejus non suscipere magis et minus: et de quantitate idem docet in cap. de quantitate: et de relatione etiam docet quod non suscipit magis et minus, nisi ratione sui fundamenti, sicut est intensior similitudo, quam convenientia extremorum est

major, licet formæ ipsæ seu res minus sint intensæ in se, et ita sequitur intensio relationis intensionem fundamenti proximi non remoti.

Fundamentum hujus conclusionis, in communi sumi potest, quia ad ista tria prædicamenta primo et per se non datur motus stricte dictus, scilicet qui fit secundum latitudinem positivam, intensio autem motus est. Quod si aliquis motus datur, est secundum extensionem, ut in augmentatione quantitatis, nam substantiam constat fieri per mutationem, et non per motum, cum non fiat ex eodem subjecto sensibili sed ex materia prima. Similiter quantitas, quando primo producit, consequitur ipsam generationem sine alio motu; quando autem postea extenditur admittit motum augmentationis, sed non alterationis, et intensionis; unde una pars quantitatis addita alteri, non facit perfectiorem gradum, sed ejusdem perfectionis extensionem, facit enim majus, non melius. Et hoc præsertim, quia species quantitatis variantur essentialiter penes diversam terminationem, ut patet in numeris, et figuris, in bicubito, et tricubito, etc. ergo de earum ratione est indivisibilitas, seu terminatio, ergo non admittunt in eadem specie latitudinem. Ad relationem denique non datur per se motus, ut in v. Phys. dicitur, et ibidem probavi-mus q. xix, solum enim relatio resultat posito fundamento, non ad illam motus datur, ita non habet intensionem per se primo, sed si habet est consecuta ex fundamento.

Secundo, in particulari sumitur fundamentum ex D. Thoma in i-ii, q. lxi, artic. 1, quia videlicet forma ex qua sumitur species rei quam actuat, non potest non consistere in indivisibili, et consequenter non suscipere magis neque minus, si enim id quod speciem constituit